סוכה מב:

בזמן מקדש אין עושין יו"ט שני

[מתוך: עיונים בדברי
חז"ל ובלשונם - הרב חנוך
אינשטיין]

א

בפרק ד' משנה א' של מסכת סוכה (דף מ"ב ע"ב) שנינו: "החליל חמשה וששה". מפרש רש"י: "שמחת בית השואבה היו שמחים בחג ומחללים בחלילים ובכנורות ואותו חליל אינו דוחה יו"ט... וכל שכן שבת" ולכן אם יו"ט ראשון חל בשבת ויש ששה ימים של חול עד לשמיני עצרת — החליל ששה, ואם יש שבת בתוך חול המועד נשארו רק חמשה ימי חול ויהיה "החליל — חמשה". רש"י מסיים דבריו: "דבזמן המקדש אין עושין יום טוב שני".

יודעים אנו את דיקנותו הקפדנית של רש"י בנסוח דברי פרושו ולכן מתמיה הוא מדוע כותב כאן רש"י "בזמן מקדש". והרי הזמן אינו מעלה או מוריד כלום? בחו"ל נהגו שני ימים יו"ט משום ספיקא דיומא גם בזמן המקדש כמוכח ממקומות זהים בתלמוד. בא"י כולה ובירושלים בפרט לא נהגו יו"ט שני מעולם וגם לא בימינו. רש"י היה צ"ל "דבארץ ישראל" או "דבירושלים אין עושין יו"ט שני". היודע את דרכי פרושו של רש"י לא ייקל ראש ב"אי־דיוק" כגון זה.

וכן אומר רש"י בפסחים מ"ז ע"א ד"ה שני ימים של ר"ה: "דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גלויות". בענין זה כבר הקשה הגאון ר' יחזקאל לנדא זצ"ל ב"צל"ח" על רש"י: "דבריו (של רש"י) תמוהים, דמאי אריא בזמן לחם הפנים, ואטו בזמן הזה יש בירושלים שני ימים טובים חוץ לשני ימים של ר"ה", ואין שם תרוץ.

תשובה חריפה ומניחה את הדעת מצאתי בתשובות חת"ס ליו"ד סי' רנ"ב ואפרט אותה כי ראיתי שאינה ידועה לרבים ושיש בה משום ענין היסטורי.

החתם סופר היה בנעוריו תלמיד מובהק של הג' ר' נתן אדלר זצ"ל בפרנקפורט על נהר מיין. כשנבחר רבי נתן אדלר לכסא הרבנות בבוסקוביץ שבמורביה, ליווה החתם סופר את מורו הנערץ לשם. בדרכם לשם שהו בפראג במשך זמן מה, וכמובן ביקר "הרב של בוסקוביץ" אצל הרב הראשי הזקן של פראג באותם ימים, הלא הוא ר' יחזקאל לנדא, בעל "נודע ביהודה" והצל"ח, ור' משה סופר הצעיר היה עד לפגישה זו שבין שני גדולי הדור. היתה זאת בשנת תקמ"ג, בעל "נודע ביהודה" היה בן ס"ט וה"חתם סופר" היה בן כ'. ה"צל"ח" לפסחים כבר היה נדפס באותם ימים ור' משה סופר הצעיר ידע את הקושיה הנ"ל. הוא ראה בפגישה

זאת הזדמנות להרצות בפני מחבר ה"צל"ח" את ביאורו לדברים המוקשים של רש"י.

ההסבר מפתיע בפשטותו, אך מאידך ניכרת בו ראיתו החריפה של הגאון. במשנה האחרונה של יבמות (קכ"ב ע"א) שנינו: "אמר ר' עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה". מכאן שבתקופה מסוימת — בודאי היא של גזרות אדריאנוס — קבעו חדשים ועיברו שנים בנהרדעא שבבבל. בברכות ס"ג ע"א מסופר שגם חנינא בן אחי ר' יהושע ירד לגולה והיה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל וכשמזו על כך אמר "והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל". בתחילה הניחו לו אך לבסוף אסרו ואמרו שר' עקיבא "לא הניח כמותו בא"י" ורק אם גדול הדור שוהה בחו"ל רשאי הוא לקבע ולעבר לשם. לפנינו שתי דוגמאות שגדולי הדור שהו על כרחם מטעמים פוליטיים בחו"ל אך בודאי היו עוד מקרים כאלה שלא נודעו לנו. מעתה יאמר לנו שיקול דעת פשוט: קידוש החדש בא"י גרם ל"ספקא דיומא" בחו"ל ובגלל הספק נהגו יו"ט שני בגלויות. לפ"ז יש לנהוג יו"ט שני בא"י אם גדול הדור היה בחו"ל ושם קידש את החדש. הספק נולד בגלל המרחק שבין מקום בית הדין המקדש את החדשים לבין הקהילות הרחוקות אליהם צריכים להגיע השליחים ואין הפרש בין אם הלכו השליחים מא"י לבבל או מבבל לא"י.

אם כך מובן שרש"י לא היה יכול לומר "דבארץ ישראל אין עושין יום טוב שני".

וגם רש"י יוצדק בהוסיפו שבזמן המקדש ובזמן לחם הפנים אין יו"ט שני. לא מתקבל על הדעת שבזמן שבית המקדש קיים יוכרח גדול הדור שהוא נשיא הסנהדרין לשהות בחו"ל, אך יתר על כן לא ייתכן כלל שבשעה שביהמ"ק על מכונו בירושלים ישבו סנהדרין מחוץ לירושלים לדון בעיבור השנה וקדוש החדש; עיין בסנהדרין י"א ע"ב: "לשכנו תדרשו, כל דרישה שאתה דורש לא יהיה אלא בשכנו של מקום". ר' יוחנן בן זכאי תיקן (ר"ה ל"א ע"ב) "שאפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהיו העדים הולכין אלא למקום הועד" — הוא הסנהדרין, ור"ל שכך ינהגו כל זמן שהדבר אפשרי. ונראה שתקנה זאת מיוסדת על ההלכה דלעיל.

בזה נתבהרו דברי רש"י בפסחים (ובסוכה) בכל פרטיהן. בזמן לחם הפנים ורק בזמן זה, לא יוכל להיות יו"ט שני בארץ ישראל.

גדול הדור, הנודע ביהודה, שמח בפרושו של האיש הצעיר ולא מנע ממנו את שבחו. אכן, "מודה על האמת" היא אחת מן המדות שהתורה נקנית בהן.

~~ומשה עוקר לחוסיף ולספר על הפגישה הנ"ל בין שני הרבנים הגדולים, בפגישו~~